

ASPECTE PRIVIND VIAȚA COTIDIANĂ ÎN MARAMUREȘ REFLECTATE ÎN PAGINILE SĂPTĂMÂNALULUI “COLȚ DE ȚARĂ” ÎN 1946 MODEL DE MANIPULARE COMUNISTĂ A REALITĂȚII ISTORICE

Petre DIN

În cunoscutul discurs de inaugurare a cursului de istorie națională, Mihail Kogălniceanu pleda pentru dimensiunea umană a istoriei. Astfel, menirea istoriei era, înainte de toate, de a “scoate din morminte pre strămoșii noștri” și a-i înfățișa “ca vii dinaintea ochilor, cu toate patimile, cu toate năravurile lor”. Doi ani mai târziu, în prospectul “Magazinului istoric pentru Dacia”, Nicolae Bălcescu declara că “partea cea mai interesantă a istoriei” sunt nu numai “instituțiile, industria, comerțul”, ci și “cultura intelectuală și morală, obiceiurile și chipul de viață”.

Anul 1946 a fost crucial pentru evoluția istorică a țării, fiind momentul istoric când s-a produs modelarea în masă a sufletului românesc, distrugerea societății civile și îndepărtarea de valorile occidentale, democratice. Pentru a înțelege în profunzime natura schimbărilor structurale în societatea românească voi face apel la definiția istoriei dată de Lucien Febvre: “Istoria este o știință a omului, știința trecutului și nu știință a lucrurilor sau a conceptelor”¹

Tot mai mult, în ultima jumătate de secol, progresele științei istorice și aspirațiile ei pentru investigarea totală a omului epocilor trecute s-au repercutat în mod semnificativ în însăși mentalitatea publicului. Acesta este dornic de a cunoaște într-o pondere destul de însemnată, dincolo de evenimente și personalități memorabile, de cronologia marilor civilizații apuse, dincolo chiar de legile generale ce guvernează istoria umanității, ceea ce a fost viața de zi cu zi a individului și a societății dintr-o anumită țară și dintr-un anumit timp, care vor fi fost sentimentele și gândurile, obiceiurile și reprezentările despre lume pentru care avem, adesea, prea puține documente. Astfel spus, se manifestă cu tot mai multă acuitate interesul pentru ceea ce a fost altădată “viața cotidiană”, concept pe care secolul nostru l-a îmbogățit atât de mult, transformându-l cu toate elementele materiale și spirituale în simbolul unei epoci și al unei civilizații, perspectivă de care individul acestui început de secol dorește să cunoască cât mai multe aspecte despre seamănu-l său din diferite puncte ale globului și ale istoriei.²

Prin urmare, se impune cercetării istorice o nouă perspectivă interdisciplinară care să vizeze restituirea mentalităților colective, a duratei lungi a evenimentelor și a fenomenelor, a alterității- imaginea celuiilalt, pentru a se obține astfel o radiografie mai bogată a realității istorice. În virtutea acestor considerente, cercetarea de față se dorește nu o simplă reconstituire ci problematizarea unor aspecte ce merită pe viitor a fi aprofundate.

Paginile săptămânalului de afirmare a “democrației populare” “Colț de țară” ne relevă existența a două tipologii de afirmare a alterității în Maramureș. Una agresivă, politică statală, ținând de resorturile puterii care încearcă în fapt omogenizarea, pierderea identității celuiilalt și alta individuală sau colectivă, dar neagresivă, firească, autentică în fond și deci, și acceptată.³ În sprijinul acestei idei voi reda pasaje din articolul “Ce face lîneretul nostru?” publicat în data de 30 mai 1946. “Nu mîzgălire a zidurilor, nu frica fără rost că cineva într-o noapte ia în spinare o piatră de holar și o duce nu știu unde, nu panica prostească că cineva prin respirația, șoapla sau tusea lui ne-a suflat frontiera, nu aiurelile bolnăvicioase ale Maniștilor și Brătienilor ne vor împiedica pe

¹ Apud. Alexandru Dușu, *Dimensiunea umană a istoriei*, Editura Univers, București, 1986, p.5

² Apud. Robert Etienne, *Viața cotidiană la Pompei*, București, 1970, p.11

³ Valeriu Leu, *Plecarea la școlile de la oraș sau traversarea orizontului*, în „Identitate și alteritate. Studii de imagologie”, Editura Banatica, Reșița, 1996, p.146

noi, pe cei din Baia Mare, ca să contribuim la întărirea și înflorirea patriei”. În concepția autorului articolului, elevii de la oraș vor deveni autentici agenți ai schimbării în chiar mediul lor natal. Aduc cu ei obiceiuri noi citadine și care se constituie într-un model pentru lumea rurală “Progresul de la oraș le-a deschis un nou orizont, le-a desemnat un nou ideal în viață. De la zămisirea acestui gând se vor prăbuși rând pe rând, multe obiceiuri moștenite din bătrâni. Noul ideal impune alte percepțe și alte mijloace de viață.”

Odată ce i s-a învățat limbajul și codurile, noul mediu își pierde din ostilitate și începe să-și prezinte realitățile benefice. Peste ani, imaginea orașului Baia Mare, a primului lor oraș este evocată cu nostalgie în paginile săptămânalului din 5 iulie 1946: “Orașul nostru plin de tineret școlar săptămâna trecută, acum este ca și mort: gălăgia și copilandrii pe care îi întâlneam de îndată ce ieșeam din casă azi nu mai sunt.” Textul articolului decodifică ideea că orizontul rural a devenit brusc prea mic iar existența la sat nu oferea speranțe pentru viitor. Se impunea schimbarea. Plecarea la școală a fiilor de țărani a fost percepută ca o șansă. Dimensiunea culturală a orașului Baia Mare a fost factorul pozitiv care a stimulat deplasarea tinerilor din mediul rural în cel urban.

O componentă importantă a marilor întrebări pe care umanitatea postbelică și le-a ridicat, o reprezintă și rolul femeii în societate. Într-un articol de presă, cu spațiu limitat, nu s-a putut realiza o expunere a tuturor formelor pe care le-ar putea îmbrăca activitatea femeii în societate. Dacă luăm în considerare doar un singur domeniu social suntem în măsură să surprindem dinamica condiției femeii: “Atâția copii lăsați în voia soartei ar putea fi culeși de pe drumuri și în căminele de zi li s-ar putea da educația necesară ca să devină buni cetățeni. Trebuie să ne preocupăm desigur îndeaproape de situația politică a țării, regimul precum și țelurile către care guvernul ne conduce destinele”

În afara aspectelor prezentate, săptămânalul maramureșan nu a relatat dramele românilor sub regimul comunist: înscenarea de procese politice unor personalități culturale și politice acuzate ca agenți ai imperialismului, soldate cu pedepse cu închisoarea și concentrarea în lagăre de muncă la Gherla, Aiud, Sighet, Pitești, canalul Dunăre-Marea Neagră, desființarea pluralismului, încălcarea drepturilor și libertăților democratice. Frazele săptămânalului ne prezintă un comunism plin de idealuri optimiste. Din nefericire realitatea a fost extrem de tristă iar presa s-a dovedit a fi un excelent instrument de manipulare comunistă a realității existențiale prin omisiunea redării adevărului istoric.

Un element important al vieții cotidiene îl reprezintă hora de duminică ce se organiza de către grupuri de vecini înrudiți între ei. Mobilul acestui demers îl semnifică o severă competiție matrimonială. Organizatorii horei, în general doi sau trei tineri cu stagiul militar satisfăcut, angajau trei muzicanți, un viorist, un chitarist și un toboșar și solicitau permisiunea de la tatăl unei fete “să danseze în hambar”. Aceste întâlniri nu erau lipsite de violență. Erau frecvente loviturile de cuțit iar conflictele ce apăreau între cei prezenți erau rezolvate prin intervenția bătrânilor, recunoscuți pentru înțelepciunea judecății lor. De aceea, în 1950, hora de duminică a fost interzisă. Ideologii comuniști considerau că epopeea proletariatului nu este compatibilă cu aceste manifestări căci ele aparțineau “orânduirii capitaliste” care promova lupta de clasă și dezvoltarea privată a agriculturii.⁴

Deseori paginile săptămânalului “Colț de țară” abundă în lozinci de tipul: “Muncii cu entuziasm”, “Viitorul nostru va fi cu adevărat fericit”, “Fiți recunoscători statului”. Ele au drept scop să-l convingă pe prizonierul ideilor comunise că fericirea sa este autentică, și să-i amintească în fapt că umilirea sa este fără scăpare, că regimul care îl oprima își poate permite să-și arate disprețul față de om și față de orice norme sau valori politice.⁵ Aceste sloganuri îi sunt impuse pentru a-i întreține disperarea căci ele demonstrează că întregul univers e antrenat în umilirea sa și că în consecință salvarea devine imposibilă.

Funcționarea circuitului informațional al mulțimilor revoluționare se explică prin ceea ce Gustave Le Bon a numit “contagiune mentală”⁶. Ea este percepută drept o forță motrice a acțiunii indivizilor în atari împrejurări, astfel preluarea ideilor prin fenomenul contagiunii are loc din considerente ca: utilitate, simpatie, conformism, interes, constrângeri, materiale sau morale. Aspecte de acest gen se observă în spațiul maramureșan așa cum reiese din coloanele săptămânalului “Colț de țară”. În acest sens, articolul intitulat: “De la revendicări drepte la acțiuni anarhice”, din 5 iulie 1946, făcea apologia armoniei la nivelul sensibilității muncitorimii: “Muncitorii și-au dat seama că prin acțiuni anarhiste nu vor ajunge la rezolvarea revendicărilor lor, și că numai printr-o

⁴ Claude Karnoouh, *Românii, tipologie și mentalități*, Editura Humanitas, București, 1994, p.251

⁵ Francoise Thom, *Limba de lemn*, Editura Humanitas, București, 1993, p.7

⁶ Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, București, 1990, p.16

luptă hotărâtă, dusă cu ajutorul Partidelor muncitorești vor obține aceasta fără a dăuna economiei naționale și interesului lor propriu.”

În spiritul acestor idei, articolul intitulat “Suntem slăbănogi”, din 12 iulie 1946 menționa următoarele: “Prin lupta întregului popor am ajuns acolo că am reușit să scoatem căruța din nămol și acest fapt va asigura un trai mai fericit poporului. Elementele reacționare, dușmane refacerii țării luptă din răspuțeri pentru a semăna neliniștea în țară.”

Un aspect important al vieții cotidiene reflectat în paginile săptămânalului, îl reprezintă și ocupațiile locuitorilor acestui spațiu geografic. Sistematizate provizoriu, ele fac trimiteri directe la câteva teme mult îndrăgite ale imaginarului comunist: nostalgia paradisului pierdut, Vârsta de Aur și a trecutului autohton glorios. Ele sunt caracterizate în principal prin absența claselor sociale și a proprietății private, existența unui climat de armonie, belșug și fericire.⁷

Specifică acestui imaginar comunist este redarea următoarelor fraze ce reflectă atmosfera de sărbătoare dominantă la seceriș: “Să prăznuim cu ei, în gând măcar, intrarea în holde, petrecută în strămoșești datini, ca apoi peste câteva zile de muncă neobosită, să împletim din cele din urmă spice cununa grâului nou, punând-o pe cap de fecioară. Să ne prindem în horele lor, dând glas bucuriei prin cântecele ce lălăzuiesc puternic din piepturile celor de secerători, întorși spre sat cu simbolul de pâine nouă, cununa de grâu.” În acest caz, psihanaliza este capabilă să explice bucuria frenetică a indivizilor, idealul reconcilierii dintre om și natură, dar și dorința unanimă de a-și construi o lume mai justă într-un spațiu purificat prin violență.⁸ Toate aceste mutații ontologice au loc pe fundalul unei istorii agitate, care amenință existența Vârstei de Aur reconstruită imaginar. Sub presiunea amenințărilor interne (reacționarii, fasciștii, Brătienii) orice notă de optimism își dilată “trăirile” și-și atenuază pericolele, fapt reliefat în articolul “Suntem slăbănogi”: “Să ne facem datoria unii și alții, căci astfel ne merge vestea și peste hotare. Și-i păcat ca lumea să ne vorbească de rău. Obștea băimăreană trebuie trezită la realitate, căci pericolele se apropie.”

Dincolo de aceste relatări sunt și alte elemente ignorate în totalitate de presa băimăreană, supusă în mod evident cenzurii. Erau eludate anularea solidarităților tradiționale, începutul distrugerii individualității în favoarea colectivității, confiscarea vieții private, începutul dihotomiei dintre autorități și cetățeni. Prin simpla eludare a acestor aspecte negative, presa se transformă dintr-o “putere” destinată să investigheze corect diferite zone ale societății într-un instrument de manipulare comunistă a realității istorice.

Un alt aspect esențial în cadrul reprezentărilor cotidiene este dat de climatul de destindere, al derulării timpului liber care primește la nivelul sensibilității băimărene o conotație specială. Altfel spus, este în discuție o viață afectivă de mare intensitate și plenitudine, o bucurie de a trăi, fapt explicabil prin comparație cu munca de pe ogoare și în fabrici și reflectat în articolul “Muncă și odihnă”. “Muncitorii din uzină, plugarii noștri harnici, trebuie să se bucure de liniștea binefăcătoare a caselor de odihnă din falnicii noștri munți, de fermecătoarele priveliști de pe malul mării în aceste locuri unde până acum nu puteau pleca decât cei care aveau pungile pline, boierii, bogătașii, bancherii ce se îmbogățeau pe spinarea muncitorilor și a boierilor plugari.”

Referitor la acest segment important al vieții cotidiene întâlnim dese referiri la întrecerile sportive, lupte greco-romane și fotbal, unde se constată participarea publicului și apetitul său pentru sport. Uneori publicul la întrecerile sportive nu se manifestă civilizat. “Sunt unii care se distrează înjurând jucătorii și pe arbitru.”

Frecvent apar în paginile publicației referiri la serate dansante și baluri ale înfrățirii dintre Armată și Popor. Această idee reiese din articolul “Am fost la Grăniceri”, din data de 28 februarie 1947: “Cel mai reușit bal al sezonului a fost cel dat de grăniceri sâmbăta trecută. O muzică excelentă, un bufet ieftin și bine asortat, o tombolă bogată și o sală frumos împodobită cu portretele M.S. Regelui Mihai, primului ministru Petru Groza și Generalissimului Stalin, precum și minunate covoare naționale au contribuit la crearea unei atmosfere de adevărată prietenie. Balul acesta a fost un prilej binevenit pentru apropierea dintre Armata poporului și cetățenii orașului.”⁹

Acest document este un excelent argument ce arată că aceste aspecte din universul sinuos dar fascinant în același timp al sensibilității colective, pot oferi un plus de explicații, adesea inedite, fenomenelor istorice.

⁷ Sorin Antohi, *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Editura Științifică, București, 1991, p.88

⁸ Gabriel Liiceanu, *Tragicul. O fenomenologie a limitei și a depășirii*, Editura Universul, București, 1976, p.190

⁹ Alexandru Dușu, *Literatura comparată și istoria mentalităților*, Editura Univers, București, 1982, p.17

Istoria mentalităților ancorată în realitatea vie, mai sensibilă și inteligentă, este cea care sondează în adâncimea umană realizând o istorie globală, cuprinzătoare și este capabilă să facă față provocărilor istorice la acest început de mileniu.

În același timp am asistat la o reprezentare iluzorie a societății și a naturii umane, o explicație ireală a proceselor sociale și culturale, realizată cu mult succes, de puterea comunistă. Acest fapt a fost posibil căci, presa devenită "instrument de stat" a manipulat în scop politic realitatea istorică și a impus sensibilității colective obediența și irelevanța în fața ascensiunii comunismului în România.

Summary

The year 1946 was important for the historical evolution of our country as it was the moment when the Romanian soul was mass-moulded when the distruction of the civil society and the removal of the western democratic values occurred.

In the pages of the weekly popular statement newspaper „Colț de țară” we are revealed the existance of two types of alteration statement in Maramure; one which is agresive, meaning state policy involving the power springs attempting the loss of the other's identity and the other type which is individual or collective but non/agresive, natural, authentic and commonly accepted.

The daily aspects reflected by the weekly newspaper „Colț de țară” overlook the amount of nourishment, of fuel of „cultural creation” subordinated to the comunist party. They also disregard the political repression engaged by the security agency and they also disregard the agricultured colectivism forced by brutality, confiscations, arrests, deportation and the physical extermination of the political and cultural elite in between wars.

These aspects of the tormented yet fascinating universe of the collective sensibility care offer further-new explanations to the historical phenomena.